

МАРГИНАЛНИОТ ГЛАС КАКО ГЛАВНА ФОКАЛИЗАТОРСКА СВЕСТ (интертекстуалните релации меѓу библиската Дина и Дина од *Црвениот шайор* на Анита Дајмонт)

Кристина Димовска
Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје
amato.maya@gmail.com

Поттикот да се пишува на тема што воспоставува релација меѓу ликот на Дина од *Библијата/Светиото ѝисмо* и нејзината реинтерпретација (претстава, портретизација, реконтекстуализација) во романот *Црвениот шайор* на Анита Дајмонт, поаѓа од основата да се исцртаат интертекстуалните релации меѓу двата текста. Истражувањето во фокусот ја има теоријата на Жерар Женет за интертекстуалните релации меѓу два и/или повеќе текста. Во оваа смисла, ликот на Дина од *Светиото ѝисмо/Библијата* се издигнува од безгласен, маргинален лик од хипотекстот (*Светиото ѝисмо*) на ниво на главна фокализаторска свест во хипертекстот (романот *Црвениот шайор*). За да се појасни трансформацијата и реконтекстуализацијата на Дина како лик (библиски и фикционален/белетристички/романескен), треба да се има предвид интертекстуалното испреплетување меѓу споменатите текстови, но, исто така, посебно внимание се обрнува на релацијата меѓу хипотекстот и хипертекстот. Заклучокот на текстот стреми да упати на следното: ликот на библиската Дина може да се „чита“, односно да се толкува и да се анализира низ варијација на толкувачки призми/интерпретативни стратегии. Меѓутоа, целта во овој текст е да се истражи „комуникацијата“ (интертекстуалното испреплетување или, поправо, „монологот“) меѓу „оригиналната“ и „реконструираната“ Дина и да се согледа како нејзината реинтерпретација фрла ново светло за приказната на еден маргинален лик од *Светиото ѝисмо*.

Клучни зборови: *Библија/Светиото ѝисмо*, Дина, *Црвениот шайор*, Анита Дајмонт, хипотекст – хипертекст

THE CHARACTER OF DINA AS THE MAIN FOCALISATOR IN THE *RED TENT* BY ANITA DIAMANT

Kristina Dimovska
Institute of Folklore “Marko Cepenkov”, Skopje
amato.maya@gmail.com

The paper focuses on exploring the intertextual relationship (the hypotext versus the hypertext) between the representation of Dina’s story from the Bible and her representation as the main focalisator/main character in the novel *The Red Tent* by Anita Diamant. The main focus is set on the possible theoretical explanations between the main text from the Bible (*Genesis* 34 as hypotext), and how this story is recreated in Diamant’s novel *The Red Tent* (as a hypertext). Dina, from the Bible is a marginal, voiceless character which is represented through the voices of her brothers, even despite her rape. In the novel by Diamant, she is transformed as the main focalisator (i.e. *she* is the narrator who tells the story of her rape), which means that the novel *The Red Tent* represents the story of Dina as Dina herself gives notion to it. However, this paper does not deal with the theories of feminism which are and can be plausible for interpretations of *The Red Tent* but, instead, it puts the focus on the intertwinement of both of the texts though the theory of intertextual relations (Gérard Genette, Ulrich Broich, Umberto Eco).

Keywords: The Bible/Genesis, Dina, *The Red Tent*, Anita Diamant, hypotext vs. hypertext

Текстов се однесува на релацијата меѓу два текста: едниот е некнижевен, навидум маргинален во однос на ликот што го третира, додека, пак, вториот текст претставува ре-креација (за да се разликува од другото значење на поимот „рекреација“), негова книжевна реинтерпретација и негово романескно „дополнување“. За доуточнување на релацијата меѓу двата текста што се предмет на толкување, доволно е да се погледне насловот на ова истражување. А, сепак, тој не кажува повеќе од тоа дека целта на толкувањето ќе биде релацијата меѓу еден „одвај присутен“ лик, лик што е пренебрегнат, но кој добива „свој“ сопствен глас. Како прв е земен пасусот од *Свештојто ѝисмо* (*Свешто ѝисмо* 1999; 2006, *Биџие* 34)¹, каде што е претставена приказната за Дина, за нејзиното „осрамотување“ и за одмаздата на нејзините браќа против оној што ја „осрамотил“. Како втор е земен романот на американската авторка Анита Дајмонт (*Diamant*), *Црвениот шашор*, кој претставува ре-креативен влог и индивидуално, авторско „читање“ (реинтерпретација) на приказната за библиската Дина во поинакво светло.

Текстов ја истражува релацијата што ја воспоставува романот на Дајмонт како хипертекст, наспрема пасусот од *Свештојто ѝисмо* како хипотекст. Термините хипертекст и хипотекст се преземени од теоријата на Жерар Женет. Под хипотекст се подразбира основниот текст, кој служи како основа за „пресоздавање“ (одново пишување, ново осмислување, условно дополнување, реконтекстуализирање) на веќе постоен текст. Во смисла на истакнатото, Дајмонт ја зема и ја користи како основна приказната за Дина од *Свештојто ѝисмо* и авторски интервенира со цел да даде една заокружена приказна (поточно, она што не е образложено во приказната за библиската Дина). Главната разлика, од книжевен аспект (и од аголот на книжевната теорија, т.е. на теоријата на интертекстуалноста и на наратологијата), безгласната, маргинална Дина од *Свештојто ѝисмо* добива свој глас, односно таа прераснува (е преобразена, трансформирана) во главен фокализатор во романот на Дајмонт. Ова значи дека таа, Дина, добива главно место во романот (оти таа е нараторот), наспрема Дина од *Свештојто ѝисмо*, која фигурира единствено како женски лик, ќерка на Јаков и Лија и сестра на Симеон и Левиј. Во кратки црти: библиската Дина е обесчестена, но Сихем е одлучен да ја земе за своја жена. Нејзините браќа му поставуваат услов: тој и припадниците на неговото поколение да се обрежат. Тие тоа го прават, но браќата на Дина, сепак, решаваат да извршат колеж врз целото поколение на Емор и Сихем. Во романот на Дајмонт авторски се интервенира во библискиот хипотекст, така што Дина, нејзината приказна

¹ Постојат извесни разлики во предавањето на приказната за Дина во *Свештојто ѝисмо* (1999) и во неговото ревидирано издание (2006). Разликата меѓу овие две изданија се состои во следново: името на пасусот е променето и гласи „Дина и Сихем. Колеж во Сихем“, наспрема: „Симеон и Левиј се одмаздуваат за нивната обесчестена сестра“. Сихем е синот на Еморецот, наспрема Сихем како син на Емор Евеецот; огорчување против Израилот/против Израил; наспрема „молбата“ на браќата на Дина Сихем и неговото семејство да се обрежат, стои *условно* Сихем и неговото семејство да се обрежат за тој да ја земе Дина за своја жена, итн. Од книжевен аспект, во ревидираната верзија на *Свештојто ѝисмо* се појавуваат одредени разлики, кои би биле поинтригантни за анализа од лингвистички аспект.

(„обесчестувањето“), се предадени низ визурата на „женското писмо“ (односно, Дина е дадена/претставена како главен лик, кој зборува и ја образложува врската со својата мајка, со нејзиното искуство со Сихем, дава свое видување за колежот или, поправо, за убиството на Сихем и за нејзиното прифаќање на чинот, истовремено образложувајќи ја својата врска со Рахела/Рахила, Зелфа и Вала,² како и на „црвениот шатор“).

Во текстов примарен акцент е ставен на „комуникацијата“ меѓу двата текста. Нужно е да се има предвид дека заемната релација меѓу двата текста (земени, пред сè, како книжевни) е само условна: делот за Дина во *Светото писмо* е конечен, заокружен, веќе завршен, што значи дека овој дел/пасус/текст не комуницира навистина со својата реинтерпретација во романот *Црвениот шатор*, туку служи како своевидна основа за создавање нов текст, кој на романескен начин ги „пополнува“ празнините во примарниот текст, земен како основен. Во оваа смисла, „комуникацијата“ меѓу двата текста се должи на интерпретативната стратегија: едната, од страна на авторката Дајмонт, а другата, од страна на толкувачот на двата текста. Оттука, термините како хипотекст, хипертекст, интертекст, метатекст ќе бидат чести, но не за да се манипулира или за да се симулира некаква висока научност при елаборацијата, туку за да се оправда обидот за поконцизно дефинирање на *начинот* на постоење на текстовите, кој, пак, нужно води до потребата од испитување на нивните заемни релации.

1 Кога почнува хипотекстот, а кога и дали завршува хипертекстот?

Комплексноста на интертекстуалната мегатеорија се должи на тоа што, за разлика од некои други теориски промислувања или школи, оваа не претставува „хомоген или константен теориски систем“ (Ќулавкова 2003: 1), кој е секогаш конзистентен и компактен во различните книжевноисториски епохи. Напротив, интертекстуалноста претставува комплекс на текстуално испреплетување, кое интегрира сложен збир на теории – и ден-денес актуелни и апликативни – за определен склоп на текстови во одредена книжевна епоха. За среќа, двата текста што се содржани во јадрото на толкувањето можат да бидат доволно јасно определени преку користење неколку позначајни термини преземени главно од широкиот корпус на интертекстуални размисли. Но, пред да се премине на појаснување на што точно и на кои точно термини се мисли, полезно е да се даде барем минимално објаснување за релацијата меѓу двата текста.³

Беше споменато погоре дека во фокусот се сместени текстот за Дина и Сихем во *Светото писмо*, *Библие*, наспроти ре-креацијата и трансформацијата што ја прави Анита Дајмонт во романот *Црвениот шатор*. Основната раз-

² Ова се библиските имиња на жените што ја опкружуваат Дина во т.н. „црвен шатор“. Иако отсутнуваат во главниот пасус од *Светото писмо* каде што е соопштена приказната за Дина и нејзиното обесчестување, тие, сепак, се појавуваат како ликови во *Светото писмо*, кои се во директна или во индиректна релација со Јаков, таткото на Дина. Имено, споменатите ликови се јавуваат во 46-тиот пасус од *Библие*.

³ Поимот „текст“ во случајот со *Светото писмо* се користи само условно. Повеќе станува збор за исечок/дел, за пасус, но не и за текст во книжевнотеориска смисла на зборот.

лика меѓу двата текста и можноста за нивна диференцијација ќе се сведе на нотација за опсегот на присутност на главниот лик: во *Биџие* гласот на Дина отсуствува, таа е маргинална, па следствено, очигледно е отсуството на нејзината перспектива, на нејзината фокализација во понатамошното соопштување и нижење на настаните, на нејзиното „чувство“ (спрема Сихем, како некој што ја обесчестил; спрема нејзините браќа како нејзини бранители, но и убијци; спрема нејзиниот татко како „глас на разумот“ во целото сценарио). Дајмонт во овие „пропусти“ забележува поволна можност за авторска интервенција и, веројатно, земајќи го тоа како водечка цел, изведува еден поинаков наративен обрт со тоа што го сместува гласот/свеста/говорот на Дина во фокусот на приказната во *Црвениот шатор* и од неа гради водечки лик-наратор, кој ја предава основната, примарна предлошка на библискиот текст (за силувањето, за одбраната на нејзината чест, за *љубовта* спрема Сихем и за нивниот син). На овој начин во романот на Дајмонт Дина од маргинален, библиски лик прераснува во главен лик/водечка фокализаторска свест низ целиот роман.

Текстот на Дајмонт се совпаѓа со хипотекстот и се повикува на него во миговите кога прави реминисценција кон својата основа (ликот на Дина во *Биџие*). Ова, секако, се случува во рамките на краткиот предговор што го нуди авторката, а кој може да се посматра и како интенционална и свесна паратекстуална белешка: во предговорот, преку фикционално-конструираниот и авторски заокружениот (наративно комплетиран) лик на Дина, таа го образложува личниот влог за конструкцијата на ликот на Дина, правејќи еден автореференцијален обид за оправдување на таквиот однапред смислен пристап кон темата и третманот на библиската Дина.

Улрих Бројх зборува за преттекст и за посттекст, исто како што Женет зборува за хипотекст и за хипертекст. Книжевните теории понекогаш се комплицирани за разбирање и за примена во даден контекст, од причина што различни автори/книжевни теоретичари мислат на истото нешто, но користат различни термини. Бројх во својата теорија за интертекстуалноста (Бројх 2003) го загатнува терминот *обележување*, под кој подразбира повторување елементи или структури од преттекстот (хипотекст кај Женет) во новиот (пост)текст (хипертекст кај Женет). Бројх смета дека „обележувачот“ може да се идентификува како елемент или како поим (би се додало и настан, случување, епизода, пасус, фрагмент, па и цитат, во најширока смисла на зборот) што му припаѓаат не толку на некој независен текст, колку на примарниот преттекст од кој се поаѓа при книжевната креација, при создавањето, преосмислувањето на друг, посттекст.⁴ Во конкретниов случај, соопштувањето на

⁴ Во книжевноста има многу вакви примери. Индикативен пример меѓу романите и расказите од светската книжевност се *Улис* на Џејмс Џојс, *Били Баг*, *морнар* на Херман Мелвил или, пак, *Sellic Spell/Чудноприказна* на Џон Толкин. Во македонската поезија Блаже Конески го трансформира епскиот, легендарен лик на Марко Крале. Во македонската драма, исто така, постојат примери каде што може да се согледа релацијата меѓу хипотекстот и хипертекстот, како во драмата на Русомир Богдановски *Нишито без Трифолио*. Во некои македонски романи ликот на Александар Македонски добива најразлични третмани (кај Слободан Мицковиќ и кај други автори). Овие примери никако не го исцрпуваат, а не ни можат да го исцрпат пописот на интертекстуални релации што ја третираат врската меѓу хипотекстот и хипертекстот.

приказната на Дина и упатувањето на нејзиното постоење, фигурирање како лик во *Светиото ѝисмо*, би можело да се смета како извесен *означувач*, а тоа дава за право да се дефинира авторската постапка на Дајмонт како свесно интертекстуална, а не како прикриена или мистифицирана, замаглена, притаена, манипулативна авторска постапка во името на флертот и на поигрувањето со читателот (како што често се случува со постмодернистичките текстови). Авторската постапка и интенција, во случајот со креативниот влог на Дајмонт, може да се толкува и како потреба да се стекне алиби, но и како потреба да се оправда влогот за пристапот кон една ваква тема. Од една страна, се работи за алиби, затоа што на читателот/толкувачот веднаш, без неговиот посебен критички, аналитички и херменевтички удел, му се укажува на хипотекстот во уводот на романот, така што не се подложни на тестирање неговите способности и можности да го препознае текстот корен (хипотекстот), кој послужил како основа да се создаде еден хипертекст, кој, ако се чита низ феминистичката теорија, може да служи и како метатекст. Од друга страна, станува збор за оправдување, затоа што Дајмонт избира тема што, поради нејзината природа на незаокруженост,⁵ допушта можност (и потенцијал) за индивидуално доискажување, па и користење и развивање на темата преку склоп теорији што не му се примарно својствени на хипотекстот.

Авторот е читател, а читателот е толкувач. Умберто Еко прави разлика меѓу две категории читатели. Врз основа на неговата теорија, текстот на Дајмонт веројатно би му бил поинтересен и попримамлив, погоден за една книжевно-теориска анализа на онаа категорија читател именуван како „семиотички“ или „естетички читател“, кој секогаш поаѓа од некакво предзнаење и е способен да ги препознае авторските интервенции, игри, обиди за „залажување“ и манипулации преку текстот. Сепак, *Црвениот шайор* подразбира и бара минимално познавање на основниот хипотекст, само со цел да се забележат отклонувањата што се прават од своевидниот „оригинал“, кој е земен како основа врз која ќе се накалеми авторската идеја, интенција и интервенција. Токму поради ова, авторскиот паратекст на Дајмонт на почетокот од романот и нејзините забелешки и укажувања на текстовите од кои се преземени суштински информации, го прават овој текст погоден и за семантичкиот читател (Есо 2002), иако овој „читател од прв степен“ не би можел да го согледа целокупниот потенцијал што го нуди хипертекстот. Овој семантички читател го носи атрибутот „наивен“, затоа што секогаш повеќе ќе биде склон кон соживување со изложеното во текстот, отколку што ќе прави напори за негово критичко и/или теориско спознавање.

Водечкото прашање во овој дел од текстов се ориентира околу почетокот на хипотекстот (приказната за Дина од *Светиото ѝисмо*) и можниот крај на хипертекстот (приказната за Дина претставена во *Црвениот шайор*). Ако се земе предвид само основниот проток на информации понудени во *Биџие*, тогаш логично следува дека постои случај со текст што дозволува авторска (и субјективна) интервенција. Тоа остава простор да се „калеми“ примарниот

⁵ За онаа Дина од *Светиото ѝисмо* не е кажано ништо повеќе од делот понуден во *Биџие*. Поради ова, „нејзината“ приказна се одликува со недостиг од потребни информации за целосно да се заокружи, како што постои можност во еден книжевен текст. Ова дава основа да се појави и можноста за (несовесна) манипулација со хипотекстот.

текст, а ова значи дека на хипотекстот му се дава ново културолошко, историско, социолошко, па и теориско (феминистичко) кодирање. Таков случај постои во *Црвениот шайор* – авторката го користи ликот како спроводник на водечките (нерадикални, за среќа) феминистички размислувања. Меѓутоа, свесно од страна на авторката или не, хипотекстот нуди различни, продуктивни читања (но и на неговата хипертекстуална „изведенка“): од аспект на матријархатот, од аспект на еднаквото право на жената за говор, од аспектот на ритуалните, паганските обичаи во времето пред Исус, од аспект на спознавање и доживување на фактот да се биде сестра/да се стане жена/сопруга/мајка. Иако во последниов случај станува збор за директна авторска интервенција и конструктивна постапка, читателот (макар и оној „семиотичкиот“) не би можел толку лесно да одолее на заводливоста на хипертекстуалното писмо, освен ако неговата примарна цел не е да укаже на поигрувањето што го прави Дајмонт, фиксирајќи го и кодирајќи го ликот на Дина како главна фокализаторска свест.

Хипертекстот го довршува и го завршува/заокружува она што како информација не е понудено во хипотекстот: индивидуацијата (во Јунгова смисла) на Дина како лик, нејзиниот живот *и*о фамозното силување и нејзината смрт, кои отсутствуваат во *Битие*. Овие епизоди, секако, се вклучени во *Црвениот шайор* оти соодветствуваат на жанрот на романот, а со тоа, приказната за Дина добива свое финале. Сепак, хипертекстот завршува кога завршува романот, но со тоа завршува само едно од илјадниците можни читања и интерпретации на хипотекстот. Имајќи предвид дека приказната за библиската Дина е епизодна, незаокружена, тоа значи дека е таа подложна на различни толкувања. Никој навистина не би бил во позиција да ги осудува различните типови читања, затоа што самиот хипотекст е исполнет со навидум прикриени сигнали, кои имаат потенцијал да зачнат секакви диспаратни и дифузни читања.

2 Степени на развој на метатекстуалноста преку дијалогот на хипертекстот со хипотекстот

Кога станува збор за поимот метатекстуалност, прашањето е дали секогаш се мисли на критичко-аналитичкиот аспект што еден текст го зазема кон некој друг текст. Дали под овој поим се подведува, истовремено, и критичко-херменевтичкиот пристап кон текстот, кој служи како основа за некоја нова, „оригинална“ (се мисли индивидуална, авторска, дури и субјективна), па оттаму – книжевно-уметничка творба? Најчесто под поимот метатекст се подразбира „коментар, кој го поврзува текстот со еден друг текст за кој тој зборува, без нужно да го цитира“ (Женет 2003: 67), ниту, пак, експлицитно да го именува. Во случајот со *Црвениот шайор* постои очигледно споменување на основната текстуална предлошка,⁶ но таа служи единствено за да се потенцираат идните, понатамошни интервенции, промени, ре-креации и преосмислувања

⁶ Бамбурак зборува за вид „препис“ што хипотекстот го прави врз/на хипертекстот. Станува збор за легитимна операција, која може да функционира и да се посматра како интенционална метатекстуална активност, доколку таа интенција е откриена од самиот автор во текстот или барем е навестена (Bamburać 2003: 57).

од страна на авторката и на тој начин (идниот) читателот се ослободува од потребата сам да го препознае и да трага по хипотекстот. Ако се оди кон понатамошно доуточнување, следува дека хипертекстот (*Црвениот шайор*) се надоврзува на хипотекстот (од *Биџие*) во целина, не преку алузија или цитат, со што се постигнува изградена критичка свест за хипотекстот, а не се прибегнува кон негово пресликување или, пак, кон негово немотивирано реплицирање/„(пре)раскажување“.

Ако се земе предвид погоре наведено – за директната авторска инвенција при упатувањето кон текстот предлошка – функционални би биле две размислувања. На првото рамниште се препознаваат т.н. „интерни“, внатрешни релации меѓу двата текста преку јасното и присутно именување на текстот земен како основа и корен за новиот, иден, стилски збогатен текст (Vambugać 2003: 44). На второто рамниште, преку сугестијата дека постои хипотекст(от), се прави систематизација на (природата на) текстуалните релации меѓу двата текста, што, сепак, не значи дека и другите текстови кои не се поплатно и/или придружно споменати, се надвор од играта; тие се инкорпорирани како дел од „новиот“ текст (хипертекстот), но се видливи и присутни во зависност од подготвеноста на читателот да ги препознае.⁷ Фузијата и заемно привлечната моќ меѓу двата текста не е претопена до тој степен да биде недофатлива и неочигледна за толкувачот, па така, во рамките на хипертекстот постојано (одново) се доживува и се препрочитува хипотекстот (кога е веќе, очигледно, даден во предговорот).

За да се забележи потенцијалот на еднонасочната врска меѓу текстовите, не смее да се заборава и специфичната заднина врз која настанува и се напластува хипертекстот – општествено-културната, социјалната, па и теориската мотивираност на *Црвениот шайор*. Поради ова, хипертекстот на еден начин станува надреден во споредба со хипотекстот, бидејќи се збогатува со цела мрежа поинакви културни кодови, инаку несвојствени за хипотекстот. Хипертекстот може одново да се развива, да се надополнува, да се преосмислува – во него може да се интервенира (одново издавање на романот, авторски интервенции, дополнувања, нови изданија). Наспроти него стои хипотекстот, како фиксиран антиквитет и доказ за едно време, за еден код и за една „историска“ стварност. „Толкувањата на историските факти се идеологизирани, злоупотребени или упростени во услови кога научникот ги проектира современите констелации и категории врз постарите епохи за коишто важат други категоријални и вредносни системи...“ (Ќулавкова 2016: VIII). Затоа, „историската“ стварност треба да се прифати со резерва кога станува збор за *Светиото џисмо*, кое примарно не е книжевен текст.⁸

Доволно е да се помисли на временската дистанца меѓу двата текста и условите на нивното настанување, а и читање, за да може да се увиди разликата

⁷ Читателот како толкувач денес треба да го посвети целото свое време на внимателно исчитување текстови од различни жанрови, стилови, епохи, автори, за да стекне нужен минимум на препознавање на текстови од различни жанрови, стилови, епохи, автори. Ова не е невозможна мисија, меѓутоа подразбира личен и професионален влог, кој во многу случаи е ставен под знак прашање.

⁸ Под „историска стварност“ се мисли на времето во кое бил напишан пасусот за Дина и за авторите што се заслужни за неговото инкорпорирање во *Светиото џисмо*.

во креативниот потенцијал содржан во секој од нив одделно. Токму збирот културни кодови и актуелноста и опсегот на различните теории на книжевната сцена во периодот на настанување на хипертекстот, прават од него експеримент на „поигрување“ со хипотекстуалната основа. Но, при читањето на текстот од *Црвениоџ шайџор*, секогаш мора да се има предвид авторската иновативност и интенција за да може текстот да се третира како фикционален конструкт, а не како пресоздавање на хипотекстот или негово „модернизирање“. Водечката цел во *Црвениоџ шайџор* е да се упати на една можна, иако далеку од тоа единствена интерпретативна стратегија и интенција. Односот хипотекст – хипертекст во релацијата *Биџие – Црвениоџ Шайџор* е свесен, интенционален, преосмислувачки. Дали е метакритички? Овој однос не е ни малку наивен или неамбициозен, бидејќи секогаш бара подготвеност од авторот да интервенира кога е тоа потребно, и од читателот да ја препознае интенцијата како уметничка.

3 Кон финалето на реконструираната Дина

Како што може да се забележи, ова истражување не појде од амбицијата да го исцрпи целокупниот потенцијал на текстуалните врски меѓу двата текста земени како значајни во поглед на загатнатите теории за интертекстуалноста и, особено, на врските меѓу хипотекстот и хипертекстот. „Амбицијата на толкувачките процеси да обезбедат максимална интензивност или екстензивност, во смисла да понудат што поголема исцрпност, сеопфатност или, пак, апсолутна валидност на одделните интерпретации секогаш се соочува со неможноста за сопствена непроблематична реализација. Имено, секоја интерпретативна практика и постапка, независно од тоа што ќе постави како приоритет во својот фокус, нужно, се соочува со интерпретативните рестрикции“ (Ѓорѓиева Димова 2011: 31). Идејата беше да се обележат, за почеток, очигледните врски меѓу текстот од *Биџие* и во *Црвениоџ шайџор*, со цел да се стави акцент на интертекстуалната стратегија на согледување на допирните точки меѓу текстовите, стратегија што во случајов функционираше како катализатор во процесот на допирање до сржта на текстовите и дел од множеството нивни значења.

Типовите врски изложени погоре беа намерно избрани како најсвојствени за да се укаже на начинот на кој секој од двата текста се развива – од една страна, самостојно, од друга страна, во релација со неговата современа трансформација. Нужниот заклучок води кон размислата дека во овој, а и во другите случаи кога станува збор за овој тип интертекстуални релации и текстуални интервенции, потребно е читање на текстовите преку нивниот дијалог, а не засебно, посебно, изделено.

Истражувањето се фокусираше кон неколку типови интертекстуални релации воспоставени меѓу библискиот пасус за Дина, споменат во делот *Биџие* од *Свејџоџо џисмо*, кој функционира и е именуван како почетен модел на текст земен како основа за авторските инвенции направени во романот *Црвениоџ шайџор* од Анита Дајмонт. Истражувањето свесно се огради од согледување на сите типови релации меѓу парот хипотекст – хипертекст, но ги

потенцираше и направи обид да појасни дел од оние текстуални врски што би биле суштински не само за дефинирањето на едностраната комуникација меѓу двата текста. За да постигне ефективност на исказот, истражувањето го заобиколи деталното објаснување на текстовите и преку конвенционалното *in medias res*, се сосредоточи уште на почетокот на типовите можни релации меѓу нив. Со тоа, овој текст би бил од корист единствено на оној читател што е барем делумно запознаен со текстовите и е поттикнат да ги чита од аспект на една критичка визура.

Библиографија

- Бројх, У. (2003). Облици за одбележување на интертекстуалноста. Во К. Кулавакова (прир.). *Теорија на интертекстуалноста*, 141-163. Скопје: Култура.
- Ѓорѓиева Димова, М. (2011). *Интенција и интерпретација*. Велес: Графопринт.
- Женет, Ж. (2003). Палимпсести. Во К.Кулавакова (прир.). *Теорија на интертекстуалноста*, 63-75. Скопје: Култура.
- Свето писмо* (1990). Скопје: Свиндон: Македонска книга.
- Свето писмо* (2006). Скопје: Библиско здружение на Република Македонија. (Ревидирано издание).
- Кулавакова, К. (2003). Подемот на теоријата на интертекстуалноста. Во К.Кулавакова (прир.). *Теорија на интертекстуалноста*, I-XI. Скопје: Култура.
- Кулавакова, К. (2016). Кон Балкански идентитет/и. Во К.Кулавакова и М.Божикова (прир.). *Балкански идентитети. Прилози од научноистражувачкиот проект Културна интерграција и стабилноста на Балканот*, V-X. Скопје: МАНУ.
- Vamburać, N. M. (2003). *Retorika tekstualnosti*. Sarajevo: Buybook.
- Diamant, A. (1997). *The Red Tent*. New York: St. Martin's Press.
- Eco, U. (2002). *O književnosti*. Beograd: Narodna knjiga.